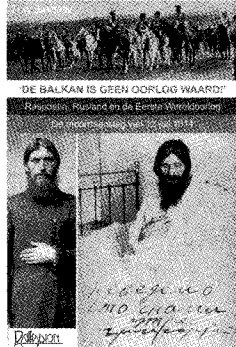

Nadenken over oorlog en vrede

Is oorlog onvermijdelijk? Kon de Eerste Wereldoorlog worden vermeden?

“Oorlog is mensenwerk” schrijft Ton Jansen in *De Balkan is geen oorlog waard*. “Mensen maken een oorlog en zijn bijgevolg ook bij machte een oorlog te vermijden.” Bij alle herdenkingseuforie omtrent de Eerste Wereldoorlog dreigt wel eens de gedachte dat deze wellicht vermeden had kunnen worden, uit het bewustzijn te worden verdrongen. Het is niet de bedoeling van de auteur om uitgebreid onderzoek te doen naar de

oorzaken en daaraan gekoppeld de ‘schuldvraag’ van WO I. Wel wil hij een aantal mythen daaromtrent in vraag stellen. Welke was de situatie bij alle betrokken partijen aan de vooravond van het uitbreken van WO I? En in het bijzonder bij het Rusland van Nicolaas II? Welke rol speelden daar de oorlogszuchtige partijen? Welke rol speelde de tsaar en zijn echtgenote? En tenslotte: welke rol speelde Raspoetin? Of had hij kunnen spelen? Aan deze fel verguisde figuur besteedt Ton Jansen extra aandacht. Hij beoogt noch min noch meer een soort eerherstel voor de intenties van Raspoetin te midden van de aanloop naar WO I tot stand te brengen. De ondertitel van zijn boek luidt dan ook: *De moordaanslag van 12 juli 1914*, dag waarop een mislukte poging om Raspoetin uit de weg te ruimen, had plaatsgevonden. Dit zou van beslissende betekenis blijken te zijn.

De kracht van Jansens betoog berust op het gedetailleerde onderzoek naar de omstandigheden waarin tsaar Nikolaas II de algemene mobilisatie voor het Russische rijk afkondigde. Veel meer dan het zogeheten startschot te Sarajevo blijkt deze afkondiging de uiteindelijke trigger die de oorlogsmachine aan het rollen bracht. Tsaar Nikolaas II was allesbehalve een op oorlog belust persoon. Daarbij, zowel de Duitse keizer als de Britse koning waren volbloedneven van hem. Aarzelend en onzeker als hij was, kon hij moeilijk een besluit nemen en hij kwam vaak op een eenmaal genomen besluit terug. Dit zal ook het geval zijn met het besluit omtrent een gedeeltelijke of een volledige mobilisatie. Het is haast ondraaglijk om te lezen hoe de spanningen tussen de van een militaristisch imperialisme doordrongen naties, waarbij Engeland de leidende rol had, op dat ogenblik nog tot een vergelijk hadden kunnen komen, zonder dat het daarbij op een oorlog moest uitdraaien. Ook al was de kreet dat een oorlog onherroepelijk was, niet uit de lucht. Uiteindelijk gaf Nikolaas II toe aan de druk van de oorlogszuchtige partijen in Rusland, waarvan ook invloedrijke vertegenwoordigers deel uitmaakten. Voorop de minister van buitenlandse zaken, Sergej Sazonov. Slechts één iemand had in dit stadium het noodlottige besluit nog kunnen tegenhouden: Grigori Raspoetin. Ware het niet dat uitgerekend in die julidagen 1914 Raspoetin door een dolksteek gevelt, het ziekbed moest houden in zijn geboortedorp. De boodschappen die hij van daar uit naar de tsaar stuurde, kwamen te laat. De teerling was geworpen.

Het afkondigen van de algemene mobilisatie in Rusland op 30 juli 1914 zal als een lawine de ene mobilisatie na de andere veroorzaken en uiteindelijk uitmonden in een van de meest destrouze catastrofes aller tijden. Het boek zoomt in op die enkele dagen, waarin niet zozeer een besluit, maar de besluiteloosheid van een machthebber de geschiedenis onafwendbaar in

een bepaalde richting heeft gestuurd. Wat indien Raspoetin rechtstreeks had kunnen tussenkomen? Wat zou er in Europa zijn gebeurd? En vooral, hoe zou de geschiedenis van Rusland zich verder hebben ontwikkeld?

In zijn slotbeschouwing komt de auteur hier nog uitvoerig op terug en laat zijn blik nog eens gaan over alle elementen van de toedracht die tot het uitbreken van WO I hebben geleid. Zich tenminste de vraag durven stellen of deze (en alle andere oorlogen) kunnen vermeden worden, is volgens Ton Jansen de eerste voorwaarde om tot ware vrede te kunnen komen.

Het boek bevat een interessant en uitvoerig notenapparaat, personenregister, bibliografie en chronologisch overzicht.

Christine Gruwez

Ton Jansen, *De Balkan is geen oorlog waard!*, Palladion, Bergen op Zoom, 2014, isbn 978 90 76921 29 7, 14,90€

Und sei es wer immer, der da sagt, er kämpfe für den Frieden und müsse deshalb Krieg führen um Frieden zu haben, der lügt, wenn er sich dessen auch nicht bewusst ist!

Rudolf Steiner: *Vortrag, Dornach, 18. Dezember 1916 (Lit.: GA 173, S 221)*

Bruggen bouwen

Het schrijven van een biografie stelt hoge eisen aan de auteur. Je kan het leven en het levenswerk van een ander mens niet zonder meer beschrijven, laat staan beoordelen. Je kan het hoogstens zo in beeld brengen alsof niet jij, maar diegene die het geleefd heeft, naar zichzelf kan kijken. En daarbij iets ontdekt. Bruggen bouwen als een levensmotief, bijvoorbeeld.

Dunja Batarilo, die zopas een biografie van Ute Craemer (geb. Weimar 1938) heeft gepubliceerd, doet dit met verve. Het boek opent haast abrupt met enkele momentopnamen, zonder dat deze worden verklaard, noch in een feitelijke context geplaatst. En waarbij je als lezer toch merkt dat er reeds zoiets als een motief in aangekondigd wordt. Zoals die ene momentopname van een klein meisje dat in een stuk karton gerold op de stoeprand van een drukke Avenida lag te slapen. Een dame met haar dochtertje loopt er met een wijde boog omheen. Ute hoort hoe ze afkeurend zegt: kijk eens aan! Die wil niet in haar bedje slapen!

Momenten die als toetsstenen in de loop van Utes levensverhaal een compositie zullen vormen. Nog voor je weet waarover het gaat, word je meegenomen. Geen gemakkelijke opgave, te

